

БАГАТОВІКОВЕ КОРИННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

УДК 342.1(477)(091)(0.062)

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlichsjournal-2024-10.08>

ВІКТОРІЯ СВЯТОЦЬКА

доктор юридичних наук,

доцент кафедри теорії права та конституціоналізму

Національного університету «Львівська політехніка», Україна

v.svyatotska@gmail.com

Анотація. Наукове дослідження присвячене аналізу історичних фактів, які засвідчують походження української державності. Метою праці є з'ясування періоду, з якого починається відлік української державності. Аналізуються поняття «держава» та «державність», їх взаємний зв'язок та вплив. Стверджується, що наявна нагальна потреба дослідження проблем української державності та, що вкрай важливо саме нині, представлення її світу за допомогою фактів правдивої історії України, через бачення історії українськими очима та без її спотворення фільтрами російської пропаганди.

У науковій праці з'ясовано витoki, етапи зародження, становлення та розвитку української державності. Автором аналізується період існування перших державних формацій, які виникли на території Північного Причорномор'я у IX ст. до н. е. – VI ст. н. е., як періоду, коли виникли передумови до зародження української державності. Наступний період існування слов'янських протодержавних утворень (IV–IX ст.) подається автором як період зародження, укорінення української державності. Робляться висновки, що державотворчі традиції Антського союзу (IV–VII ст.) стали першоджерелом для української державності. Період існування східнослов'янської держави середньовічної Європи – Києво-Руської з кінця IX до XIII ст. автор розглядає як *етап утвердження, становлення і розвитку української державності*.

Ключові слова: держава, державність, українська державність, початок української державності, безперервна державність, етапи української державності, зародження української державності, становлення та розвиток української державності.

CENTURIES-OLD ROOTS OF UKRAINIAN STATEHOOD

UDC 342.1(477)(091)(0.062)

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlichsjournal-2024-10.08>

VICTORIA SVYATOTSKA

Doctor of Law,

Associate Professor at the Department of Legal Theory and Constitutionalism

Lviv Polytechnic National University, Ukraine

v.svyatotska@gmail.com

Abstract. Scientific research is devoted to the analysis of historical facts that testify to the origin of Ukrainian statehood. The purpose of the work is to find out the period from which the countdown of Ukrainian statehood begins. The concepts of “state” and “statehood”, their mutual connection and influence are analyzed. It is argued that there is an urgent need to study the problems of Ukrainian statehood and, which is extremely important today, presenting its world through the facts of the true history of Ukraine, through the vision of history with Ukrainian eyes and without distorting Russian propagandа filters.

The scientific work has found the origins, stages of origin, formation and development of Ukrainian statehood. The author analyzes the period of existence of the first state formations that arose in the territory of the Northern Black Sea in the IX century BC – VI century n. as a period when the preconditions for the emergence of Ukrainian statehood emerged. The next period of existence of Slavic proto-state entities (IV–IX centuries) is presented by the author as a period of origin, rooting of Ukrainian statehood. The conclusions are concluded that the state-building traditions of the Anti Union (IV–VII centuries) have become the primary source for Ukrainian statehood. The period of existence of the Eastern Slavic state of medieval Europe – Kyiv-Russian from the end of IX to the XIII centuries. The author considers as a stage of establishing, formation and development of Ukrainian statehood.

Key words: state, statehood, Ukrainian statehood, beginning of Ukrainian statehood, continuous statehood, stages of Ukrainian statehood, emergence of Ukrainian statehood, formation and development of Ukrainian statehood.

На карті світу нині налічується більше 200 держав. Кожна з них має свою історію, національні звичаї, традиції, особливості культури. Кожна з цих держав має своє коріння – державність, без якої неможливим було б їхнє існування. Появі на політичній карті світу держави під назвою Україна передував довгий історичний процес її державотворення.

В історико-правничій науці терміни «держава» та «державність» є досить популярними. Їх по-різному трактують та пояснюють, нерідко отожднюють.

Проте поняття «державність» і «держава» не є тотожними, хоч вони і перебувають у нерозривному зв'язку. Державність – це коріння, воно є першочерговим явищем, над яким держава є деревом. Державність – це не іменник, це дієслово. Державність перебуває в безперервній дії, триваючому процесі, результатом якого стає держава.

Нині нагальною є проблема дослідження української державності та представлення її світу українськими очима без фільтрів російського імперіалізму. Світ повинен побачити історію української державності українськими очима.

Торкаючись питань української держави та державності, одні дослідники застосовують ці терміни як синоніми, інші стверджують, що державність – це історичний період існування обмеженої форми української держави у складі інших держав [2, с. 47]. Треті вважають державність нижчою за державу формою політичної організації суспільства, що не має всіх ознак держави.

У науковій юридичній та історичній літературі дослідники трактують поняття «держава» в широкому та вузькому значеннях. В широкому держава розглядається як політико-територіальна, суверенна організація політичної влади суспільства, яка має апарат управління і примусу, здатна надавати своїм велінням загальнообов'язкового характеру, здійснює керівництво і управління загальносуспільними справами, виступає суб'єктом міжнародних відносин [1, с. 69–70]; у вузькому – як апарат управління суспільством та механізм здійснення публічно-політичної влади.

До розуміння поняття «державність» у науковій літературі є абсолютно **різні підходи**. Серед науковців, які присвятили свої наукові дослідження поняттю «державність», є: М. І. Байтін, І. Й. Бойко, О. М. Бандурка, Д. О. Керімов, В. В. Копейчиков, М. Н. Марченко, Л. С. Мамут, С. А. Осипян, В. І. Пантін, Ю. А. Тихомиров, Б. Й. Тищик, В. Д. Ткаченко, О. Ф. Скакун, О. А. Фісун, М. В. Цвік, А. Б. Венгерів, В. Є. Гулієв, А. І. Демидов, Л. І. Каск, А. А. Кененов, О. Е. Лейст, І. І. Лукашук, А. Е. Мушкін, В. С. Петров, О. Д. Святоцький, В. А. Смолій, Л. С. Саністебан, А. Р. Севортьян, І. Я. Терлюк, В. О. Тененбаум, М. І. Хмелинина та інші.

У перекладі з англійської «державність» (statehood) – це умова бути державою чи частиною великої держави [3].

У словнику української мови державність – це державний лад, державна організація [4].

Велика Українська Енциклопедія термін «державність» трактує як якісну характеристику суспільства, властивість його державно-політичної організації; взаємодію органів державної влади і суспільства, спрямовану на забезпечення існування та функціонування держави. Державність окреслює характерні риси та особливості перебування держави на конкретно-історичному етапі розвитку [5].

Відомий український діяч Володимир Винниченко у праці «Заповіт борцям за визволення» у 1949 р. розмірковує над питаннями української держави та державності: «...Поки що людство розбите на окремі національні колективи, які переважно зветься державами, то очевидно, що найкращим засобом збереження його життя і розвитку кожної нації є державність, тобто комплекс тих інститутів економіки, політики, культури, які діють на території, населеній національним колективом, які зв'язують його в компактну цілість, які забезпечують його розвиток у сучасному і майбутньому. Нація без державності є покалічений людський колективний організм. Що таке державність? Це – устрій усього матеріального і психічного буття цілого народу, його національності, економіки, політики, культури, це – величезний складний процес. Творцем української державності є вся українська нація...» [6].

Наявність державності чи її відсутність можна ідентифікувати за низкою ознак. Так, у міжнародно-правовій площині у ст. 1 Конвенції про права та обов'язки держав, підписаної у 1933 р., закріплено декларативну теорію державності, яка витікає з чотирьох характеристик держави як суб'єкта міжнародного права: постійне населення, визначена територія, уряд, здатність до вступу у відносини з іншими державами [7].

В історико-правничому дослідженні української державності українські дослідники також формують характерні *ознаки державності*, такі як: реалізація права нації на політичне самовизначення; наявність органів публічної влади; державний суверенітет; система правових норм (закони та підзаконні акти); міжнародне визнання та міжнародна правова ідентифікація держави [8, с. 54].

Також варто зазначити, що виникнення держави в результаті державотворчих процесів, які відбуваються в межах певної території та за участю народу, відбуваються з урахуванням звичаїв і традицій, національних та історичних особливостей цього народу.

Таким чином, *державність – це безперервний і динамічний державотворчий процес, пов'язаний із діяльністю окремого народу на компактній (визначеній) території його проживання, на певному етапі історичного розвитку, під впливом культури, звичаїв і традицій, спрямований на побудову суверенної держави*. Елементи державності зароджуються до виникнення самої держави.

Звернення до історії української державності, з'ясування часу її виникнення є необхідною умовою для встановлення точки відліку зародження, заснування Української держави.

Дослідження походження, зародження, виникнення та становлення української державності необхідно здійснювати, керуючись *принципом історизму*.

Первинні державні формації на українських землях виникають в античні часи. Так, на території Північного Причорномор'я у середині I тисячоліття до нашої ери виникли перші управлінські системи, які за ознаками вважаються протодержавними утвореннями. До них відносять Кіммерію, Скіфську державу, античні міста-держави (поліси) та Боспорське царство, які існували впродовж IX ст. до н. е. – VI ст. н. е.

І хоч антична цивілізація суттєво вплинула на розвиток ранньослов'янського населення Східної Європи, оскільки принесла демократичний полісний устрій, що сприяло становленню державотворчої традиції на території сучасної України, зародила прогресивні технології землеробства та ремесла, започаткувала товарно-грошові відносини та процес урбанізації, сприяла поширенню перших паростків християнства [9, с. 28], все ж відлік української державності починають пізніше.

Тож період існування ранніх держав Північного Причорномор'я у IX ст. до н. е. – VI ст. н. е., попри їхній значний вплив на подальші державотворчі традиції, навряд чи можемо вважати першим етапом становлення української державності. В цей період лише виникають передумови до зародження в майбутньому української державності.

Є підстави вважати, що періодом зародження української державності є період, який в історії України окреслюють періодом виникнення та існування слов'янських протодержавних утворень (IV–IX ст. н.е.).

У вказаний період панує родоплемінний устрій (I–V ст. н. е.): виникають роди і племена, зароджуються елементи самоорганізації суспільства, починає формуватися територія як одна з найважливіших ознак держави, з'являються форми управління. Найбільшого розвитку ці процеси досягнули у слов'янського міжплемінного союзу цього періоду – *антів*. З VI до VII ст. зароджується військова демократія – союзи племен (поляни, дуліби, сіверяни) на чолі з військовими вождями, які у VII–IX ст. н.е. утворюють протодержави (союзи союзів) – Славія, Артанія, Куявія, Полянія, Русь на чолі з князями з місцевих династій. Наприкінці IX ст. (882 р.) у результаті об'єднання Славії та Полянії – Русі виникає ранньофеодальна монархічна держава Русь з центром у місті Києві [10, с. 32–33].

Видатний український історик М. Грушевський вважає, що Антський племінний союз, який у період IV–VII ст. утворив протодержавне утворення Антську державу, є предком українського народу [11]. На думку історика, представники міжплемінного союзу *антів* становили переважну частку етногенезу українського народу [12].

Колектив авторів фундаментальної праці, присвяченої українській державності, початком відліку української державності також вважають початок існування Антського племінного союзу – IV ст. Це твердження автори підкріплюють у тому числі посиланням на дослідження археолога і етнологів В. Щербаківського, який іменем «анти» називав групу українських племен; та М. Грушевського, який прямо називав антів українцями [13, с. 55–56].

Таким чином, коріння української державності сягає IV–VII ст., воно передує утворенню у 882 р. першої ранньої праукраїнської держави – Києво-Руської, яка залишила величезний спадок державницьких традицій.

Зародження східнослов'янської держави середньовічної Європи – Києво-Руської – наприкінці IX ст., безумовно, є *етапом утвердження, становлення і розвитку української державності*. На цьому етапі кінцево сформувалась територія Русі, розвинулися міжнародні відносини з іншими державами, утвердилися атрибути української державності.

Подальші *становлення та розвиток української державності* відбувалися в межах: Галицько-Волинського князівства (кінець XII – середина XIV ст., 1349); Козацько-гетьманської держави Запорізька Січ та її наступниці Війська Запорозького (середина XVII – друга половина XVIII ст.); таких українських державних формувань XX ст., як: Українська Народна Республіка часів Центральної Ради, Українська держава гетьмана Павла Скоропадського, Українська Народна Республіка часів Директорії, Західна Українська Народна Республіка, Карпатська Україна (початок–середина XX ст.); УСРР/УРСР (хоча складно існування цієї Республіки визнати формою української державності з точки зору конституціоналізму) (1919–1991 рр.); незалежна держава Україна (1991 р. – дотепер).

Таким чином, українська державність пройшла кілька етапів: існування перших державних формацій, які виникають на території Північного Причорномор'я у IX ст. до н. е. – VI ст. н. е., є етапом, на якому створюються *передумови до зародження української державності*; період виникнення та існування слов'янських протодержавних утворень (IV – IX ст.), коли відбулося *зародження, укорінення української державності*. Розростання коріння української державності передують утворенню у 882 р. першої ранньої праукраїнської держави – Києво-Руської. Державотворчі традиції Антського союзу (IV – VII ст.) стали першоджерелом для української державності; період існування східнослов'янської держави середньовічної Європи – Києво-Руської з кінця IX до XIII ст., безумовно, є *етапом утвердження, становлення і розвитку української державності*. Подальші *становлення та розвиток української державності* відбуваються в межах: Галицько-Волинського князівства (кінець XII – середина XIV ст., 1349); Козацько-гетьманської держави Запорізька Січ та її наступниці Війська Запорозького (середина XVII – друга половина XVIII ст.); таких українських державних формувань XX ст., як: Українська Народна Республіка часів Центральної Ради, Українська держава гетьмана Павла Скоропадського, Українська Народна Республіка часів Директорії, Західна Українська Народна Республіка, Карпатська Україна (початок–середина XX ст.); УСРР/УРСР (хоча складно існування цієї Республіки визнати формою української державності з точки зору конституціоналізму) (1919–1991 рр.); незалежна держава Україна (1991 р. – дотепер).

Варто зазначити таке. Державність базується на традиціях, в основі яких є культура та звичаї, вироблені в межах певної етнічної території та народу, який проживає на цій території. Головними в державотворенні є конституційні традиції. Українська державність ґрунтується на національній конституційній традиції. Конституційна традиція України є тяглою, вона базується на європоцентричному баченні ролі права та держави у суспільному житті [14, с. 38].

Європоцентричність нашої держави реалізується у зовнішньополітичному та зовнішньоекономічному курсі України – євроінтеграції як процесі політико-правового та економічного зближення із європейськими міждержавними інститутами. Метою зближення є широке співробітництво в галузях політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань, яке має завершитися вступом України в Європейський Союз.

Висновки. З огляду на вищевикладене можемо дійти висновку, що українська державність існує понад 1000 років; є корінням для державних формацій, які існували та досі існують на території сучасної України; є безперервним процесом, який базується на принципі континуїтету; формується під впливом історичних подій; носієм та творцем державності є нація. Прагнення до державності є складною і довгою подорожжю для українського народу; є реалізацією права народу на самовизначення; ґрунтується на традиціях, серед головних – конституційна традиція, в основі якої європоцентричне бачення ролі права та держави; початок шляху українського державотворення сягає IV ст. і триває досі.

Українська державність пройшла кілька історично значущих етапів: існування перших державних формацій, які виникли на території Північного Причорномор'я у IX ст. до н. е. – VI ст. н. е. і послужили основою створення *передумов до зародження української державності*; період виникнення та існування слов'янських протодержавних утворень (IV–IX ст.), що стали *етапом зародження, укорінення української державності*. Розростання коріння української державності стало основою утворення у 882 р. першої ранньої праукраїнської держави – Києво-Руської. Державотворчі традиції

Антського союзу (IV–VII ст.) стали першоджерелом для української державності; період існування східнослов'янської держави середньовічної Європи – Києво-Руської з кінця IX до XIII ст., безумовно, є етапом утвердження, становлення і розвитку української державності. Подальші становлення та розвиток української державності відбуваються в межах: Галицько-Волинського князівства (кінець XII – середина XIV ст., 1349); Козацько-гетьманської держави Запорізька Січ та її наступниці Війська Запорозького (середина XVII – друга половина XVIII ст.); таких українських державних формувань XX ст, як: Українська Народна Республіка часів Центральної Ради, Українська держава гетьмана Павла Скоропадського, Українська Народна Республіка часів Директорії, Західна Українська Народна Республіка, Карпатська Україна (початок–середина XX ст.); УСРР/УРСР (хоча і складно існування цієї Республіки визнати формою української державності з точки зору конституціоналізму) (1919–1991 рр.); незалежна держава Україна (1991 р.) – дотепер.

Від першої згадки про пращурів українців, про зародки української державності і до сьогодні жага до державотворення та існування незалежної України передається від одного покоління українців до іншого.

REFERENCES

1. Kelman M. S., Murashin O. G. (2005). *Zagalna teoriya dergavu ta prava: pidruchnik*. Kyiv, 609 s. Retrieved from: <http://www.library.nlu.edu.ua>
2. Shevchuk V. (1995). *Kozacka dergava*. Kyiv, 392 s.
3. The Cambridge Dictionary of English. Retrieved from: https://dictionary.cambridge.org/ru/lovari/angali/stateOOOD#google_vignette
4. Tlumachnyy slovnuk ukrainskoi movu. Retrieved from: <https://slovyk.ua/index.php?Swrd=Statehood#:~:Text=Statehood>
5. Elektronna versiya Velukoi ukrainskoi enzyklopediji. Retrieved from: <https://vue.gov.ua/State>
6. Vynnychenko, V. *Zapovit borcam za vuzvolennia*. Retrieved from: <https://osvita.ua/school/literature/v/67149/list--1.html>
7. Konvenzia Montevideo. Retrieved from: <https://docplayer.com/151742324-Konvenciya-Montevideo-o-pravah-i-i-By-BYAZANNOSTYAH-Gosudarstml>
8. *Ukrainska dergavnist: istoruko-pravnuchuy narus* (2021). / za red. V. A Smolij. Kyiv: Yuruduchne vudavnuztvo Pravo Ukrainu, Vseukrainska pravova organizacia imeni Vasyla Stusa. 498 s.
9. Uhach V. Z. (2011). *Istoria dergavu i prava Ukrainu: navchalnyy posibnik (konspekt lekciy)*. Ternopil: Vector, 378 s.
10. Encyclopedia “Naukove tovarustvo imeni Shevchenka”. Retrieved from: <https://encyclopedia.com.ua/entry-90>
11. Dombrovskiy O. *Problema antiv u M. Grushevskogo*. Retrieved from: https://shron1.chtyvo.org.ua/Dombrovskiy_Oleksandr/Problema_antiv_u_M_Hrushevskoho.pdf?PHPSESSID=dmq1e8b1rg1476uh7r9063pv36
12. *Ukrainska dergavnist: istoruko-pravnuchuy narus* (2021). / za red. V. A Smolij. Kyiv: Yuruduchne vudavnuztvo “Pravo Ukrainu”, Vseukrainska pravova organizacia imeni Vasyla Stusa. S. 55–56.
13. Savchin M. (2014). *Vuhidni zasadu konstutyciynoi traduzii v Ukraini. Istoruko-pravovuy chasopus. № 2 (4)*. S. 38.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Кельман М. С., Мурашин О. Г. *Загальна теорія держави та права : підручник*. Київ, 2005. 609 с. URL: <http://www.library.nlu.edu.ua> (дата звернення: 01.11.2024).
2. Шевчук В. *Козацька держава*. Київ, 1995. 392 с.
3. Кембриджський словник англійської мови. URL: https://dictionary.cambridge.org/ru/словарь/английский/statehood#google_vignette (дата звернення: 10.11.2024).
4. Тлумачний словник української мови. URL: <https://slovyk.ua/index.php?swrd=державність#:~:text=ДЕРЖАВНІСТЬ%2C%20ності%2C%20ж,Державний%20лад%3B%20державна%20організація> (дата звернення: 05.11.2024).
5. Електронна версія «Великої української енциклопедії». URL: <https://vue.gov.ua/Державність> (дата звернення 02.10.2024).
6. Винниченко В. *Заповіт борцям за визволення*. URL: <https://osvita.ua/school/literature/v/67149/list-1.html> (дата звернення 20.10.2024).
7. Конвенція Монтевідео. URL: <https://docplayer.com/151742324-Konvenciya-montevideo-o-pravah-i-obyazannostyah-gosudarstv.html> (дата звернення 21.10.2024).
8. *Українська державність : історико-правничі нариси / за заг. ред. В. А. Смолія*. Київ : Юридичне видавництво «Право України», Всеукраїнська правозахисна організація «Меморіал» імені Василя Стуса, 2021. С. 498.
- Ухач В. З. *Історія держави і права України : навчальний посібник (конспекти лекцій)*. Тернопіль : Вектор, 2011. 378 с.

9. Енциклопедія «Наукове товариство імені Шевченка». URL: <https://encyclopedia.com.ua/entry-90> (дата звернення: 01.10.2024).
10. Домбровський О. Проблема антів у М. Грушевського. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Dombrovskyi_Oleksandr/Problema_antiv_u_M_Hrushevskoho.pdf?PHPSESSID=dmq1e8b1rg1476uh7r9063pv36 (дата звернення: 01.12.2024).
11. Українська державність : історико-правничі нариси / за заг. ред. В. А. Смолія. Київ : Юридичне видавництво «Право України», Всеукраїнська правозахисна організація «Меморіал» імені Василя Стуса, 2021. С. 55–56.
12. Савчин М. Вихідні засади конституційної традиції в Україні. *Історико-правовий часопис*. 2014. № 2 (4). С. 38.